

BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE

KOMISIJA "JUSTITIA ET PAX"

IZVJEŠĆE O STANJU LJUDSKIH PRAVA U BIH ZA 2006. GODINU

KAZALO

UVOD	.....	3
1. SUSTAVNO NIJEKANJE LJUDSKIH PRAVA U BIH	.....	4
2. DOGAĐAJI KOJI SU OBILJEŽILI 2006. GODINU	.....	6
2.1. Pokušaj provedbe ustavnih promjena	.....	6
2.2. Zakon o obrani BiH	.....	9
2.3. Zakon o PDV-u	.....	9
2.4. Pregovori o pridruživanju BiH Europskoj uniji i primanju u Partnerstvo za mir	.....	10
2.5. Odluka o neustavnosti entitetskih obilježja	.....	11
2.6. Zakon o Javnom RTV servisu BiH i ocjena ustavnosti Zakona o JRTVS FBiH	.....	11
2.7. Opći izbori	.....	14
3. SOCIJALNI POKAZATELJI STANJA U DRUŠTVU	.....	16
4. GORDIJSKI ČVOR NACIONALNOG PITANJA – NESNALAŽANJE MEĐUNARODNE ZAJEDNICE	.....	17
4.1. Nužnost novoga Ustava	.....	19
4.2. Revizija Daytonskog sporazuma	.....	21
5. PONUĐENI MODELI DRŽAVNOG USTROJSTVA	.....	22
5.1. Građanska država	.....	22
5.2. Federacija nacionalnih entiteta	.....	22
5.3. Federacija kantona	.....	23
5.4. Federacija anacionalnih regija	.....	23
5.5. Države postojećih entiteta	.....	23
5.6. Prijedlog Biskupske konferencije	.....	24
6. ZAKLJUČAK	.....	25

UVOD

Bez obzira na kojem dijelu teritorija Bosne i Hercegovine se nalazili, građani ove države i dalje vrlo teško ostvaruju Ustavom zajamčena ljudska prava. Iako se već jedanaest godina nalazi pod svojevrsnim protektoratom međunarodne zajednice, podijeljeno bosanskohercegovačko društvo ne samo da nije izišlo iz krize prouzročene ratom nego se ta kriza još više zaoštrila, a podjele između tri konstitutivna naroda još i produbile.

Općim okvirnim daytonskim sporazumom za mir¹, kao ustupak miru, ozakonjen je zakon jačega i legalizirano stanje «etnički očišćenih» prostora, koje je uspostavljeno ratom, agresijom i neprikrivanim genocidom. Iako su iz Daytonskog sporazuma proizašle neke blagodati prestanka sukoba, Bosna i Hercegovina je novim kompliciranim i nefunkcionalnim državnim uređenjem ostala potpuno paralizirana, a posebice u svom gospodarskom i demokratskom napretku.

Neodrživo državno uređenje kočnica je demokratskom, gospodarskom, socijalnom i svakom drugom napretku ove države. Zbog navedenoga razloga BiH stoji zadnja u redu europskih država koje čekaju poželjno priključenje europskim integracijama. Uz nepravedno ustavno-pravno uređenje i nefunkcioniranje pravne države i u 2006. godini većinu građana ove države i dalje pogađa stanje krajnje bijede i socijalne nesigurnosti. Očito da je projekt međunarodne zajednice u BiH zapao u slijepu ulicu, koja od početka nije vodila afirmaciji visokih standarda ljudskih prava, koja su proklamirana prije svega u Aneksu IV., ali i drugim Aneksima Daytonskog sporazuma kao npr. Aneksu VI. i VII. Iako je međunarodna zajednica cijelo vrijeme od svršetka rata do današnjih dana aktivno prisutna u našoj državi, još uvijek nije postigla neophodan minimum standarda civilizirane građanske demokratske države.

Nepravednim rješenjima iz Daytona država je podijeljena na dva etnička entiteta, tj. onako kako su planirali gospodari rata, pa nisu ni mogli biti osigurani preduvjeti za održivi povratak izbjeglih i raseljenih državljana BiH. Isti razlog je onemogućio rješavanje vrlo složenog i važnog pitanja međunacionalnih odnosa između tri konstitutivna naroda. Zbog svega građani BiH još uvijek trpe sveopću neimaštinu i obespravljenost. Daytonskim sporazumom, pa ni djelovanjem međunarodne zajednice poslije njega, nisu uklonjeni ni uzroci ni posljedice rata u BiH. Tome svoj izdašan doprinos daju i domaći političari koji se, umjesto za dobro naroda i građana, gotovo isključivo brinu za vlastite probitke i interese vlastitih stranaka.

---

¹ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Daytonski sporazum) parafiran je u Daytonu (SAD) 21. studenog 1995. godine, a službeno potpisan u Parizu 14. prosinca 1995. godine.

1. SUSTAVNO NIJEKANJE LJUDSKIH PRAVA U BIH²

U diplomatskim kuloarima se kao anegdota o stanju u BiH prepričava teza kako u Europi postoji tri vrste država: članice Europske unije, kandidati za članstvo u EU i ... Bosna i Hercegovina.

Iako je riječ samo o anegdoti, nažalost se ne može pobjeći od dojma kako je navedena konstatacija bliže istini nego šali. No, što je istina u Bosni i Hercegovini? Izgleda da ovdje svatko ima neku svoju istinu. Beskrajne su manipulacije domaćih i stranih političara «istinama» o BiH, a još uvijek nemamo ni osnovnih podataka koji bi egzaktno ukazivali na posljedice ratnih zbivanja. Primjerice, još se ne zna ni točan broj poginulih u proteklom ratu, broj ranjenih, novonastala struktura stanovništva, visina materijalne štete i sl. Iako je rat davno završio, još uvijek nije obavljen ni najosnovniji popis stanovništva.

---

² Komisija Pravda i mir je 14. prosinca 2006. organizirala Okrugli stol s temom: *BiH – strukturalna negacija ljudskih prava?* U svome je uvodu predsjednik Komisije dr. Pero Sudar ustvrdio: *Za temu kako je naslovljena Komisija se odlučila zbog uvjerenja da uređenje Bosne i Hercegovine ne samo omogućava nego potiče sustavno nijekanje temeljnih prava svojih građana. Nakon što su, zbog suprotstavljenih vizija uređenja ove zemlje, terorom rata stotine tisuća ljudi iz života, a milijuni iz vlastitih domova i svjetova brutalno prognani, tragedija preživjelih i ostalih se nastavlja, evo već više od jednoga desetljeća. Stanje temeljnih ljudskih prava, u svim sferama, od dječjeg vrtića do vrhovnoga suda, danas u ovoj zemlji ovisi, prije svega, od mjesta stanovanja i naroda kojemu pojedinac pripada. Projekt tako strukturalno uspostavljene uvjetovanosti temeljnih prava čovjeka ovjeren je i pečatom svijeta koji se u pravdu kune, a nepravdu na životu održava. Ne vjerujem da ima čestita čovjeka kojemu stanje u kojemu ova zemlja živi nije postalo noćnom morom. To potvrđuje i sve veća lavina, neki govore o sapunici, simpozija, okruglih stolova, rasprava, polemika od kojih se ima pravo biti umoran. I dok karavana prolazi, bezizgledno stanje velikog dijela građana prerasta u neku vrstu opipljive apatije. Svaki pokušaj iskoraka kao da pojačava osjećaj nemoći. Unatoč ili upravo zbog toga, čini nam se potrebnim ne odustati od traženja mogućega prihvatljivoga rješenja. Bez obzira na uspjeh ili njegov izostanak, nije i ne može biti svejedno je li se o nekim pojavama u društvu šutjelo ili govorilo. To napose vrijedi za stanje nepravde!*

Sve je očitije da ovoj zemlji i njezinim građanima i narodima odlučujuće neće i ne može nitko pomoći ako bi promišljanja i nastojanja domaćih snaga izostala. Stoga je vrlo važno pitanje: "Je li nam, nakon svega, preostalo snage da bi se vjerovalo da rješenja ima i mudrosti da bi ga se tražilo?" Kažu da nema čovjeka, a onda ni naroda i društva, koji ne bi imali svoju, vrlo često skrivenu, prihvatljivu stranu. Upoznaju je samo, i na opće dobro upotrijebe, rijetki koji imaju strpljenja i motiva razumjeti a onda u nekoj mjeri tolerirati onu ružnu i neprihvatljivu. Bojim se da bi u toj škrinji mogao biti sakriven ključ mogućega ozdravljenja bosanskohercegovačkoga društva. Čvrsto vjerujem da ljudi u Bosni i Hercegovini imaju pameti i snage pomoći sebi. Komisija Pravda i mir bi se željela uključiti i dati svoj doprinos u otkrivanju pozitivnog i prihvatljivoga u nama i među nama kako bi ova zemlja sve više postajala mjestom susreta različitih i poštivanja za sve jednako važećih ljudskih prava.

Uvodničar u raspravu prof. dr. Asim Mujkić, između ostaloga, naglasio je: *Nikakva država ne može pretendirati na legitimitet ako sistematski gazi dostojanstvo slobodnog građanina, ako svojim ustavnim temeljem ne samo da živi od permanentne krize izazvane nacionalizmom, već ona samom svojom konstitucijom generira krizu koja sprečava bilo kakvu racionalnu državnu organizaciju pokazujući kontinuirano odsustvo potrebe za djelovanjem u pravcu 'općeg dobra'. Na djelu je u Bosni i Hercegovini ponižavajuće etničko zlostavljanje građanina koje združeno provode etnopolitike sabrane oko tzv. "nacionalnih stranaka" i predstavnici međunarodne zajednice, a koje je ozakonjeno Ustavom uz poražavajuću spoznaju da dejtonska Bosna počiva na najgrubljoj vrsti diskriminacije utemeljenoj na kolektivističkim karakteristikama etničke pripadnosti konstruiranim kao biološkim, pri čemu je famozno kolektivističko pravo naroda na samoodređenje u potpunosti zatrla jedno civilizacijski starije pravo, pravo građanina na samoodređenje. Priča o Dejtonskoj Bosni priča je o tome što se dešava ako pravo na samoodređenje individuuma podčinimo pravu na samoodređenje naroda, ako se samo iz konteksta kolektivnih prava čitaju i provode individualna prava i slobode.*

Napokon bi bio red da se zbroje mrtvi, ranjeni i štete te da se vidi što je ovoj državi ostalo na raspolaganju. Srbima takav popis vjerojatno ne odgovara jer bi ukazao na porazne rezultate etničkog čišćenja i genocida u njihovom entitetu. K tome, popis bi očitovao neprihvatljivo neznatnu zastupljenost Bošnjaka i Hrvata u Republici Srpskoj. Politički predstavnici Hrvata se pribojavaju da bi porazan rezultat u pogledu ratom prepolovljenog broja njihovog nacionalnog korpusa u BiH nepovoljno utjecao na buduća rješenja o participaciji u vlasti. Kod političara koji predstavljaju Bošnjake prevladava bojazan da bi temeljit popis i analiza učinaka rata poljuljao političku percepciju Bošnjaka – muslimana kao isključive žrtve agresije, koju nastoje kao tezu o svom narodu plasirati na međunarodnom planu. U isto vrijeme Uredu visokog predstavnika (OHR)³ koji već jedanaest godina obnaša vrhovnu vlast u BiH najmanje odgovara temeljit popis stanovništva i dobara jer bi tek on ukazao na propale projekte povratka i obnove. Nedvojbeno je da je OHR u smislu Bonskih ovlaštenja⁴ ovakav popis mogao jednostavnim aktom propisati, što ipak nije učinjeno. Možda bi to moglo biti povodom da se postavi pitanje gdje su završila ogromna materijalna sredstva koja je međunarodna zajednica uložila u ovu državu.

Bilo kako bilo, očito je da ni OHR-u, kao ni prevladavajućim nacionalnim politikama nijednog od tri naroda ne odgovara utvrđivanje istine, što je preduvjet transformacije BiH u civiliziranu demokratsku državu.

U pogledu vjerodostojnosti povijesnih, socioloških i politoloških prezentacija istine može se reći kako je Bosna i Hercegovina poprilično invalidna i moralno osakaćena. Bosanskohercegovački mediji su svakodnevno prepuni paušalnih interpretacija ratnih događanja te licitacija o broju poginulih i brojnih laži ili poluistina o događajima koji su odredili sudbinu naroda BiH. Interesne političke i kvaziintelektualne elite ovakve «informacije» najčešće šire radi nacionalne homogenizacije vlastitog naroda, kako bi se osjećao ugroženim od onog drugog ili drugačijeg. Iza svega najčešće stoji uski interes tih elita za održanjem postojećeg stanja podijeljenosti i nesuglasja. Očito da političkoj eliti sva tri naroda u Bosni i Hercegovini, pa ni međunarodnoj zajednici, ni nakon jedanaest godina od svršetka rata nije stalo do dobrobiti naroda, odnosno da se napokon prevlada atmosfera sukoba i nesigurnosti te da se krene u izgradnju bolje budućnosti za sve narode i građane.

Opisano društveno ozračje drži sve građane BiH pod dojmom da se rat nije ni završio. Jedno je sigurno, pri licitaciji žrtvama i navodnim interpretacijama ratnih događanja u dnevno-političke svrhe i pri sveprisutnom medijskom manipuliranju ljudskom tragedijom zaboravljen je čovjek i njegova patnja. U ovom izvješću nije nam cilj prezentirati neku našu «istinu», nego u fokus ponovo staviti prava pomalo zaboravljenog čovjeka, koji svoju neponovljivost u cjelini ostvaruje afirmacijom osobnih, vjerskih i nacionalnih određenja. Takvu, cjelovitu afirmaciju čovjeka kao jedinice u slojevitom društvu kao što je BiH moguće je postići samo pod okriljem pluralističkog demokratski ustrojenog društvenog uređenja, a pluralno (multietničko,

---

³ OHR - Office of the High Representative;

⁴ Odlukom Venecijanske komisije, donesenom na Konferenciji za implementaciju mira – koja je održana u Bonnu 9. i 10. prosinca 1997. godine, OHR-u su dane široke ovlasti interveniranja u svim porama bh. društva (zakonodavna, izvršna i sudska vlast) koju su prethodnici sadašnjeg visokog predstavnika Christiana Schwarz - Shillinga obilato koristili. Njemački diplomat Schwarz - Shilling je dužnost visokog predstavnika u BiH preuzeo od britanskog lorda Paddyja Eshdowna 31. siječnja 2006. godine i jedini je od dosadašnjih obnašatelja te funkcije koji je vrlo rijetko posezao za širokim bonskim ovlaštenjima za uplitanje u rad domaćih institucija.

multikonfesionalno i multikulturalno) društvo je nezaobilazna sudbina složenih država kao što je Bosna i Hercegovina.

2. DOGAĐAJI KOJI SU OBILJEŽILI 2006. GODINU

Gotovo svako zahvaćanje, a napose nedemokratsko zadiranje u politički i socijalni sustav države, neizbježno utječe na stanje ljudskih prava i građanskih sloboda. U Bosni i Hercegovini se to dodatno odražava i na jednakopravnost njezinih naroda. Stoga nam se čini neophodnim barem spomenuti događaje koji su izravno utjecali na razinu i kakvoću ljudskih prava, ali i na položaj konstitutivnih naroda.

2.1. *Pokušaj provedbe ustavnih promjena*

Tijekom 2005. godine sve do posljednjih dana ožujka 2006. godine aktualni su bili pokušaji preuređenja ustavno-pravnog uređenja BiH. Pregovori su započeli pod pokroviteljstvom Američkog instituta za mir, a glavni voditelj tog projekta pregovora političkih stranaka je bio bivši zamjenik visokog predstavnika u BiH, američki diplomat Donald Hays. U pregovorima su pod određenim pritiskom sudjelovale sve važnije političke stranke iz oba entiteta⁵.

Pregovori su se odvijali u tajnosti i bez prisutnosti medija. Budući da Daytonski ustav nije nikad ratificiran u Parlamentarnoj skupštini BiH, cilj političkog pritiska međunarodne zajednice (poglavito SAD) je bio ovom međunarodnom ustavnopravnom dokumentu dati legitimitet pod krinkom kozmetičkih ustavnih promjena, koje bi bile usuglašene i usvojene putem parlamentarne procedure. Time bi legitimitet i formu ustavno-pravne volje sva tri konstitutivna naroda pored Aneksa IV. dobile i ustavne promjene koje je, preko izravnih intervencija u entitetskim ustavima⁶ i niza zakona na razini države, u međuvremenu nametnula međunarodna zajednica. I Biskupska konferencija je na svome zasjedanju u Mostaru 22. ožujka 2006. očitovala negativan stav prema predloženim promjenama⁷.

---

⁵ U završnim pregovorima su sudjelovale Stranka demokratske akcije (SDA), Stranka za BiH (SBiH), Socijaldemokratska partija (SDP), Srpska demokratska stranka (SDS), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Partija demokratskog progresa (PDP), Hrvatska demokratska zajednica BiH (HDZ BiH) i Hrvatska narodna zajednica (HNZ). Od pregovora je na kraju odustala samo Stranka za BiH a predstavnik HNZ nije potpisao finalni Sporazum.

⁶ Odluke visokog predstavnika Wolfganga Petritscha o amandmanima na Ustav F BiH i Ustav RS, br. 161/02 i broj 162/02 od 23. svibnja 2002. godine, objavljene su u «*Službenom glasniku BiH*», br. 13/02.

⁷ Izjava BK BiH glasi: *Prateći višemjesečni tijek pregovora o izmjeni Ustava BiH mi, katolički biskupi u Bosni i Hercegovini, sa žaljenjem konstatiramo da se promjena ovoga temeljnoga dokumenta državnosti i demokratičnosti naše zemlje izvodi na nedemokratski i gotovo konspirativan način. Pitali smo se, a sada pitamo organizatore i sudionike pregovora o promjeni Ustava, kako i čijim ovlaštenjem mijenjaju Međunarodni mirovni sporazum iz Daytonu bez sudjelovanja i suglasnosti svih država potpisnica i da se ne pitaju za mišljenje građani i narodi ove zemlje? Od kada se to međunarodni ugovori ne mijenjaju barem načinom na koji su i nastali?*

Imajući u vidu Sporazum, koji je rezultat ovako provedenih pregovora, s pravom se bojimo da je riječ o izravnoj prijetnji boljoj budućnosti građana i ravnopravnosti naroda jer bi se ovom ustavnom kategorijom potvrdilo ratom provedeno i Daytonom ozakonjeno etničko čišćenje i nepravdna podjela Bosne i Hercegovine. Naime, kako se u ovako presudnome trenutku za našu zemlju ne pitati, u ime

Pritisци međunarodne zajednice nisu urodili plodom, iako je postignut konačan sporazum između šest političkih stranaka, jer na sjednici Zastupničkog doma Parlamenta BiH od 26. travnja 2006. godine ponuđeni paket ustavnih promjena nije dobio potrebnu većinu.

Navedena epizoda iz političkog života BiH je početkom 2006. godine bila glavnom temom u bh. medijima oko koje se podizala velika prašina, a u konačnici je ukazala na nezrelost demokracije i neprofiliranost političke scene u BiH. Dok su Srbi pokazali da imaju usuglašena stajališta oko uske zaštite svojih interesa, nevjerodostojnost, **nedosljednost** i neodgovoran odnos političara iz Federacije BiH, koji bi trebali predstavljati interese svojih nacionalnih korpusa, očitava se u činjenici da je pod političkim pritiskom Sporazum o ustavnim promjenama potpisan od strane predsjednika najvećih nacionalnih stranaka Hrvata i Bošnjaka⁸, iako bi takvim sporazumom u potpunosti bio zacementiran i još više pogoršan ionako diskriminirajući položaj oba naroda u RS, a Hrvata na cijelom teritoriju BiH. Naime, potpisivanjem ovog sporazuma politički predstavnici Hrvata i Bošnjaka dali su suglasnost da se konačno zacementiraju rješenja iz Daytona koja im ne omogućavaju konstitutivnost na teritoriju Republike Srpske. K tome, nametnutim ustavnim promjenama iz 2002. godine, diskriminacija Bošnjaka i Hrvata u RS je potvrđena, a Hrvati su izgubili konstitutivnost i u FBiH.

Pored navedenog, Sporazum o amandmanima na Ustav BiH, koji je bio usuglašen od strane šest političkih stranaka, sadržavao je i izmjene kojima se položaj Hrvata još više pogoršava u odnosu na katastrofalna ustavna rješenja iz 2002. godine.

---

koje se demokracije i kakve pravde, te kakve budućnosti Bosne i Hercegovine, uvodi entitetsko načelo odlučivanja u Zastupničkom domu (čl. IV, toč. 10 f), i ustavnom kategorijom sudbina ove zemlje predaje u ruke zastupnicima dvaju naroda koji jedini mogu osigurati "1/3 poslanika ili članova s teritorija svakog entiteta"?

Duboko žalimo da su ostali bez odjeka brojni naši apeli tijekom desetogodišnje "tihe revizije" Daytonškoga sporazuma, kojom je utvrđivana nepravedna podjela Bosne i Hercegovine a hrvatski narod sustavno svođen na manjinu. Unatoč tomu, i ovom prigodom ne možemo ne upitati, kojim demokratskim načelom se hrvatskom narodu, koji je u ovoj zemlji konstitutivan, oduzima temeljno pravo da zajedno s druga dva naroda ravnopravno sudjeluje u političkom životu i donošenju zakona? Komu je u interesu da se ovakvim iznuđenim kompromisima dovodi u pitanje mogućnost suživota u ovoj zemlji i daje do znanja kako u njoj nema mjesta za sve njezine građane i narode?

Upravo zbog toga, mi u ovome presudnome trenutku za budućnost hrvatskoga naroda, a s njime i Bosne i Hercegovine, pozivamo zastupnike hrvatskoga naroda, ali i sve odgovorne političare i druge ljude kojima je multietničnost i demokratičnost ove zemlje na srcu da, vodeći se općim dobrom i demokratskim načelima, učine sve kako ovako zamišljene ustavne promjene ne bi poprimile formu parlamentarne potvrde.

Podsjećamo da desetogodišnje iskustvo i kakvoća "prve faze" ustavnih promjena ne daje nikakva jamstva da bi se u nekoj "drugoj fazi" bilo što moglo i htjelo učiniti na bolje. Utemeljen je strah da bi prihvaćanje predloženih promjena otvorilo put dokidanja i preostalih washingtonsko-daytonskih mehanizama zaštite interesa hrvatskoga naroda, kao što su županije i vitalni nacionalni interes. Ako, unatoč jamstvima Daytonškoga ustava, Hrvati u Bosni i Hercegovini ne mogu imati ni tv kanal, ni škole na hrvatskome jeziku, onda su to najjasniji pokazatelji za koje se standarde na početku trećega tisućljeća valja zalagati!

Kao biskupi Katoličke crkve i pripadnici hrvatskoga naroda, i ovaj put potičemo svoje vjernike da se još odlučnije zauzimaju za svoja neotuđiva prava i zajedno s drugima izgrađuju pravedni mir u ovoj zemlji.

⁸ Za HDZ BiH predsjednik stranke Dragan Čović, a za SDA predsjednik stranke Sulejman Tihić – obojica bivši članovi Predsjedništva BiH. HDZ BiH je na prethodnim Općim izborima 2002. godine dobio skoro plebiscitarnu podršku hrvatskog naroda, dok je SDA tada držala poziciju najutjecajnije i parlamentarno najzastupljenije bošnjačke političke stranke.

Naime, prema političkom sporazumu o ustavnim promjenama iz 2006. godine bile bi reducirane nadležnosti Doma naroda kao gornjeg doma Parlamentarne skupštine BiH, a veću bi važnost dobio Zastupnički dom – u kojemu Hrvati ne mogu nikako ostvariti većinu i tako štititi svoje interese, odnosno blokirati donošenje za njih štetnih zakona. Nasuprot tomu, ovakva rješenja Srbima i Bošnjacima omogućavaju zaštitu interesa putem entitetskog glasovanja, jer sve odluke mogu zaustaviti predviđenom entitetskom većinom u Zastupničkom domu.

Navedena izmjena u biti i nije od temeljnoga značenja jer i prema postojećim ustavnim rješenjima pri odlučivanju Parlamentarne skupštine BiH postoji entitetsko glasovanje koje se privremeno transferira u Dom naroda BiH, u kojemu Hrvati većinom glasova svojih delegata mogu pokrenuti zaštitu vitalnih nacionalnih interesa.⁹ Naime, pokretanje instituta zaštite vitalnog nacionalnog interesa preko Doma naroda BiH u smislu važećeg članka IV.3.e) Ustava BiH ima ograničen karakter, jer u slučaju da se jedan od preostala dva naroda usprotivi zahtjevu za zaštitu vitalnog nacionalnog interesa, sporna se odluka transferira na odlučivanje Ustavnom sudu BiH. Budući da kvorum Ustavnog suda BiH čini najmanje pet sudaca¹⁰, dva suca iz reda naroda čiji je vitalni interes ugrožen uvijek mogu biti preglasani, što se već događalo u 2006. godini, tako da efektivne zaštite vitalnoga interesa ustvari nema.

Činjenica je da bi se smanjenjem ovlasti Doma naroda, sukladno potpisanom političkom sporazumu, suzilo pravo veta najmalobrojnijeg naroda pri odlučivanju u Parlamentu. Međutim, budući da Hrvati ionako ne mogu blokirati odluke putem entitetskog glasovanja niti putem instituta za zaštitu vitalnog nacionalnog interesa, ove promjene možemo ocijeniti kao kozmetičke i pokrenute s ciljem davanja legitimiteta postojećim rješenjima putem procedure Parlamentarne skupštine BiH. Time bi, naime, Bosna i Hercegovina i definitivno bila podijeljena, ne samo na dva entiteta nego između dva naroda.

Pregovori o ustavnim promjenama do kosti su ogoljeli licemjernost hrvatskih a, u određenoj mjeri, i bošnjačkih političara na vlasti u BiH, koji su potpisivanjem ovakvog sporazuma svoje sitne interese stavili ispred krucijalnih interesa naroda koje predstavljaju.

U pokušaju ustavnih promjena valja konstatirati pozitivnu činjenicu da su se bosanskohercegovački političari iz oba entiteta, makar i pod moćnim pritiskom, oko nečega dogovorili. To je još jedna potvrda da predstavnici međunarodne zajednice mogu efikasno utjecati na domaće političare. Budući da je promjena Ustava uvjet za normalizaciju stanja u Bosni i Hercegovini i njezinoga članstva u Europskoj uniji, ostaje nada i preporuka da svi međunarodni i domaći politički čimbenici ustraju u traženju pravednoga političkoga rješenja za ovu zemlju.

---

⁹ Dom naroda se sastoji od pet Hrvata, pet Srba i pet Bošnjaka, a procedura zaštite vitalnog nacionalnog interesa može se pokrenuti na zahtjev većine delegata iz reda bilo kojeg naroda.

¹⁰ Sukladno članku VI.1.a) i VI.1.b) Aneksa IV. Daytonskog sporazuma (Ustav BiH) Ustavni sud BiH ima devet članova od čega su po dva iz reda konstitutivnih naroda, dok su preostala trojica stranci koje izabire predsjednik Europskog suda za ljudska prava. Kvorum za odlučivanje čini većina svih članova Suda, dakle najmanje pet članova (sudaca) pa dva hrvatska suca ni u kom slučaju ne mogu ostvariti potrebnu većinu.

2.2. Zakon o obrani BiH

Nakon što je u 2003. godini usvojen Zakon o obrani BiH, njegovo postupno provođenje se završilo 1. siječnja 2006. godine, kada su ukinuta entitetska ministarstva obrane te dotadašnji sustav obveznog služenja vojnog roka.

Nove oružane snage se sastoje od 10.000 ljudi koji su isključivo profesionalno osoblje. Aktivna vojna pričuva je ograničena na polovicu veličine aktivnih snaga. Od 1. siječnja 2006. godine počela je primjena jedinstvenog državnog proračuna za obranu. Predviđeno je da do 31. prosinca 2007. godine bude u potpunosti okončana reforma obrane u BiH.

Ovom je reformom uspostavljen jedinstveni vojni obrambeni sustav na razini države, iako Aneks IV. Daytonskog sporazuma propisuje da je obrana u ingerenciji entiteta¹¹. Stoga se mora primijetiti da ovaj zakon, kao i mnogi drugi zakoni koje je nametnuo OHR, nije usklađen s Ustavom BiH niti s entitetskim ustavima F BiH i RS. Međutim, reformu obrane možemo ocijeniti posve racionalnom i potrebnom jer smanjuje nepotrebne i visoke proračunske troškove koje su pravila entitetska ministarstva obrane. Ujedno, jedinstvena vojska na razini države preduvjet je i ulasku u NATO pakt.

2.3. Zakon o PDV-u

U BiH je od 01. siječnja 2006. godine počela primjena Zakona o porezu na dodanu vrijednost. Ovim je zakonom predviđen sustav oporezivanja za sve proizvode po jedinstvenoj stopi PDV-a od 17%. Mnogi su predviđali da će uvođenje PDV-a po jedinstvenoj stopi izazvati velika poskupljenja, a samim tim i socijalne nemire. Činjenica je da je do poskupljenja došlo i da je socijalni status većine stanovništva BiH pogoršan, no ipak se može zaključiti da nije došlo do većih socijalnih potresa.

Svakako ne treba zaobići pozitivne efekte uvođenja PDV-a. Prema podacima Uprave za neizravno oporezivanje, u 2006. godini je prikupljeno 4,109 milijardi KM¹² neizravnih poreza, što je mnogo više u odnosu na prošle godine. Po prvi put u posljednjih jedanaest godina došlo je do smanjenja vanjskotrgovinskog deficita BiH sa 7,5 milijardi KM na 5,9 milijardi KM. Nažalost, ostaje činjenica da se uvođenjem PDV nije uspjelo u iskorjenjivanju općeraširene "sive ekonomije" u Bosni i Hercegovini.

Ipak, sustav oporezivanja po jedinstvenoj stopi PDV-a ne možemo ocijeniti kao socijalno pravedan jer kao takav najviše pogađa socijalno najugroženije kategorije stanovništva. Nelogično je i nepravedno oporezivati luksuz i osnovne životne namirnice po istoj stopi poreza. Procjene govore da strukturi potrošnje socijalno

---

¹¹ Ingerencije Federacije BiH iz oblasti obrane proizlaze iz članka III.1.b) Ustava FBiH. Člankom III.1. Ustava BiH su propisane nadležnosti institucija države BiH, među kojima nisu navedene ingerencije države u oblasti obrane, dok je člankom III.3.a) propisano: "Sve vladine funkcije i ovlasti koje se u ovome Ustavu nisu izričito dodijeljene institucijama BiH, pripadaju entitetima".

¹² Fiksni tečaj 1,00 KM cca. 0,51 EUR;

najugroženijeg stanovništva BiH hrana predstavlja od 50 % do 70 % mjesečnih troškova. Poskupljenjem osnovnih životnih namirnica¹³ još više je otežan položaj većine osiromašenog stanovništva u državi, dok su bogatiji slojevi društva u ovakvoj poreznoj reformi bolje prošli jer je uvođenjem jedinstvene stope poreza stopa oporezivanja na luksuz smanjena. Cijenimo da je radi socijalne pravednosti u dogledno vrijeme potrebno uvesti sustav oporezivanja s više stopa poreza, s time da bi bilo poželjno na osnovne životne namirnice, knjige, dječju kozmetiku i sl. uvesti i nultu stopu poreza na dodanu vrijednost.

Budući da se PDV od 01.01.2006. godine više ne slijeva u entitetske¹⁴ nego u državnu kasu, kao veliki se problem u procesu uvođenja jedinstvenog sustava PDV-a na razini države u 2006. godini pokazalo nepostojanje dogovora o kriterijima raspodjele prikupljenih sredstava između Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta - što je rezultiralo blokiranjem jedinstvenog računa u više navrata tijekom 2006. godine. Ukoliko se sustavno ne riješi pitanje raspodjele sredstava od prikupljenog PDV-a, to bi u budućnosti moglo biti uzrokom konstantne fiskalne krize na cijelom području države.

Na kraju također treba istaknuti da ni porezna reforma u BiH nije usklađena s ustavnim rješenjima, što ukazuje na neuređenost državno-pravnog sustava u BiH. Posve je jasno da je poreznu reformu bilo neophodno provesti. Ovaj primjer, kao i mnogi drugi, ukazuje na nužnost preustroja ustavno-pravnog uređenja BiH.

2.4. Pregovori o pridruživanju BiH Europskoj uniji i primanju u Partnerstvo za mir

Bosna i Hercegovina je 25. siječnja 2006. godine otpočela pregovore o pridruživanju Europskoj uniji, kada je otvoren tehnički dio pregovora, a početkom prosinca 2006. godine završen je tehnički dio pregovora o potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU. Međutim, za nastavak pregovora EU inzistira na provedbi reforme policije¹⁵ i radiotelevizijskog sustava koji trenutno predstavljaju najveću prepreku na europskom putu BiH.

Nakon što prvotno nije primljena u NATO program "Partnerstvo za mir"¹⁶, zeleno svjetlo za BiH stiglo je s NATO samita održanog 28. studenog 2006. godine u Rigi. Nakon obavljene reforme obrane BiH je potpisala okvirni dokument za Partnerstvo za

---

¹³ Većina osnovnih životnih namirnica je prema ranijem poreznom sustavu bila oporezivana po stopi od 10 % (Tb-1 poreza na promet proizvoda);

¹⁴ Porez na promet proizvoda i usluga je do uvođenja PDV-a bio prihod entiteta i Brčko Distrikta, a u smislu Aneksa IV. Daytonskog sporazuma ingerencije u oblasti prikupljanja poreznih prihoda također pripadaju entitetima.

¹⁵ Reforma policije, koja bi prema smjernicama OHR-a trebala biti uređena regionalno (a ne entitetski, kao do sada), započeta je 2005. godine, ali je njezina provedba u 2006. godini ostala u cijelosti blokirana od strane vlasti u Republici Srpskoj.

¹⁶ Na NATO samitu održanom 28. lipnja 2004. godine u Istanbulu BiH nije bila primljena u «Partnerstvo za mir» prvenstveno radi neispunjavanja obveza prema Međunarodnom sudu za ratne zločine u Haagu. Tom prilikom lideri NATO-a su kao razlog neprimanja posebno istaknuli opstrukciju suradnje Republike Srpske pri uhićenju osumnjičenih za ratne zločine. Radovan Karadžić i Ratko Mladić do današnjeg dana nisu privedeni licu pravde.

mir, no to još uvijek Bosni i Hercegovini ne jamči i prijam u trajno punopravno članstvo.

2.5. Odluka o neustavnosti entitetskih obilježja

Odlučujući po zahtjevu bošnjačkog člana Predsjedništva BiH, Ustavni sud BiH je na sjednici održanoj 31. ožujka 2006. godine donio odluku o neustavnosti entitetskih obilježja oba entiteta i odredaba entitetskih zakona o grbu i zastavi¹⁷. Odluka je donesena u smislu ranije Odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom teritoriju BiH¹⁸.

Iako je Ustavni sud BiH entitetima ostavio rok od šest mjeseci da usklade zakone s navedenom odlukom, do kraja 2006. godine niti jedan od entiteta nije postupio po toj odluci u ostavljenom roku, što jasno ukazuje na nepostojanje i nefunkcioniranje pravne države u BiH.

2.6. Zakon o Javnom RTV servisu BiH i ocjena ustavnosti Zakona o JRTVS FBiH

Početak 2006. godine, točnije 05. siječnja, stupio je na snagu Zakon o Javnom RTV servisu BiH kojim se uređuje Javni radiotelevizijski servis Bosne i Hercegovine. Na 43. sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, koja je održana 29. lipnja 2005. godine, na prvom je čitanju usvojen prijedlog Zakona o JRTVS BiH, bez glasova delegata iz reda hrvatskog naroda, te je na taj način pokrenuta inicijativa za donošenje ovog zakona. Zakon je donesen putem legalne procedure Parlamentarne skupštine BiH, a nakon Odluke Ustavnog suda BiH, br. U 10/05 od 22. srpnja 2005. godine, kojom je odbijen zahtjev hrvatskih parlamentarnih zastupnika za zaštitu vitalnog nacionalnog interesa u svezi s novim zakonskim rješenjima u oblasti javnog informiranja. Shodno navedenoj Odluci Ustavnog suda BiH, Parlament Federacije BiH bio je dužan uskladiti entitetski zakon o JRTVS Federacije BiH te je u tom smislu sačinjen novi prijedlog entitetskog zakona, koji je ušao u parlamentarnu proceduru usvajanja.

I Prijedlog Zakona o Javnom servisu Radio–televizije Federacije Bosne i Hercegovine (JRTVS FBiH) je na inicijativu Kluba poslanika iz reda hrvatskog naroda ušao u proceduru ocjene ustavnosti – koja se ovaj put odvijala pred Vijećem za zaštitu vitalnih interesa Ustavnog suda Federacije BiH. Kao u postupku koji se vodio pred Ustavnim sudom BiH, inicijativa je pokrenuta zato što Hrvati kao konstitutivni narod nemaju javne medije na hrvatskom jeziku niti imaju dovoljnu programsku zastupljenost u medijima Federacije BiH (kao ni na razini države)¹⁹. Procedura

---

¹⁷ Pokrenutom procedurom zaštite vitalnog nacionalnog interesa ujedno je osporen i Zakon o praznicima Republike Srbije;

¹⁸ Do donošenja navedene Odluke Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom teritoriju BiH, broj: 5/98 od 30. lipnja i 01. srpnja 2000. godine, provodila se politika na način da su u Republici Srpskoj bili konstitutivni isključivo Srbi, a u Federaciji BiH samo Bošnjaci i Hrvati.

¹⁹ Hrvati nemaju u FBiH javnu televiziju na hrvatskom jeziku, a iz proračuna FBiH se ne izdvajaju sredstva za financiranje ni jedne radio stanice na materinskom jeziku ovog konstitutivnog naroda. U RS funkcioniraju isključivo mediji na srpskom jeziku.

zaštite vitalnog nacionalnog interesa je pokrenuta jer se navedenim prijedlogom omogućava i potpuna dominacija Bošnjaka u medijskoj zastupljenosti federalnih javnih RTV servisa.

Bez obzira na to što je Ustavni sud BiH 22. srpnja 2005. godine donio Odluku u kojoj je utvrdio da Prijedlog Zakona o JRTVS BiH nije destruktivan po vitalni interes hrvatskog naroda,²⁰ Ustavni sud Federacije BiH je naknadnom Odlukom Vijeća Ustavnog suda Federacije BiH, broj U-11/06 od 19. srpnja 2006. godine utvrdio da u navedenom zakonu postoji povreda vitalnog nacionalnog interesa, tj. da je on štetan za interese Hrvata u BiH²¹. Paradoksalna situacija da Ustavni sud Federacije BiH donosi odluku koja je oprečna ranijoj odluci Ustavnog suda BiH, proizlazi iz neusklađenosti Ustava entiteta s Ustavom BiH (Aneksom IV. Daytonskog sporazuma)²², ali i iz činjenice da sukladno odredbama Ustava Federacije BiH ne postoji mogućnost preglasavanja sudaca iz reda jednog naroda u proceduri ocjene destruktivnosti određenog zakona po vitalni nacionalni interes.

Nedvojbeno je da je Odlukom Ustavnog suda BiH iz 2005. godine zaobiđen interes Hrvata kao konstitutivnog naroda, iako su se njegovi legitimni parlamentarni zastupnici o tom pitanju jasno odredili.

Sve je ovo posljedica nepravednog ustavno-pravnog uređenja koje je nametnuto od strane međunarodne zajednice u Daytonu, a u još drastičnijoj formi potvrđeno 2002. godine. U ovakvoj konstelaciji odnosa Republika Srpska je uspostavljena kao jednonacionalni entitet u kojemu su Srbi isključivi nositelji vlasti, dok je dekonstitucija Hrvata i u Federaciji BiH dovršena ustavnim promjenama koje je nametnuo Visoki predstavnik 2002. godine. Nakon OHR-ove ustavne reforme, institut zaštite vitalnog nacionalnog interesa za Hrvate ostaje jedini instrument zaštite konstitutivnosti toga

---

²⁰ Odluka Ustavnog suda BiH od 22. srpnja 2005. godine (s kojom je trebalo uskladiti entitetske zakone u ovoj oblasti) je objavljena u «*Službenom glasniku BiH*», br. 64/05 od 19.09.2005. godine (str. 5110 - 5117).

²¹ Citiramo dio obrazloženja Odluke Ustavnog suda Federacije BiH kojim se utvrđuje povreda vitalnog nacionalnog interesa hrvatskog naroda: *Ovo zbog toga, što su programska načela suštinska načela na kojima se zasniva vršenje funkcije Javnog Radio-televizijskog servisa Federacije Bosne i Hercegovine i u tom dijelu trebaju se jasno utvrditi zakonski instrumenti zaštite za sva tri konstitutivna naroda i građane, na način, da bi se eliminirala svaka mogućnost favoriziranja bilo kog naroda, a time i diskriminacija na jednakopravnu uporabu jezika i pisma, uvažavanja nacionalnih, regionalnih, tradicijskih, vjerskih, kulturnih i drugih posebnosti konstitutivnih naroda i svih građana Bosne i Hercegovine. U prilog ovoj tvrdnji su standardi Europskog suda za ljudska prava i načela vladavine prava, da predloženi zakoni moraju sadržavati jasne i precizne formulacije, a zakonske posljedice moraju biti izvjesne i primjerene očekivanjima za one na koje će se primjenjivati, što ne proizlazi iz Prijedloga zakona... Isto tako, nije osigurana zaštita od preglasavanja jednog konstitutivnog naroda pri donošenju odluka..., jer prema članku 24. Prijedloga zakona, svaka odluka može da se donese od strane dva člana Upravnog odbora Javnog servisa Radio-televizije Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Upravni odbor), pri čemu je glas predsjedavajućeg odlučujući. Kod ovakvog stanja stvari, odlukama Upravnog odbora ne garantira se potpuna jednakopravnost utvrđena u spomenutom članku Prijedloga zakona, a koja je zagantirana Amandmanom XXVII na Ustav Federacije Bosne i Hercegovine. Naime, prema Prijedlogu zakona odluku mogu donijeti dva člana Upravnog odbora, što znači predstavnik jednog naroda i predstavnik iz reda ostalih, što u nejednakopravnu-diskriminirajuću poziciju stavlja druga dva naroda, a u tom pogledu ne postoji nikakva efektivna pravna zaštita...*

²² Ustav Federacije BiH je usvojen 30.03.1994. godine, a prvotno je usuglašen na temelju Washingtonskog sporazuma, potpisanog 18.03.1994. godine. Dakle, Ustav F BiH je stariji od Ustava BiH (Aneksa IV. Daytonskog sporazuma) jer je Daytonski mirovni sporazum parafiran 22. studenoga 1995. godine u Daytonu - SAD, a potpisan 14. prosinca 1995. godine u Parizu.

naroda²³. Sustavna diskriminacija Hrvata kao najmalobrojnijeg konstitutivnog naroda u BiH prvenstveno proizlazi iz članka IV.3. Aneksa IV. Daytonskog sporazuma u smislu kojega Hrvati kao konstitutivni narod u BiH ne mogu parlamentarnim putem blokirati donošenje odluka u Parlamentarnoj skupštini BiH, što smo već ranije opisali. Shodno ranijoj elaboraciji ustavnih rješenja, u ovom su slučaju Hrvati preglasani i u Ustavnom sudu BiH.

Odluka Ustavnog suda o JRTVS BiH iz 2005. godine jasno pokazuje da se zaštita vitalnog nacionalnog interesa, kao jedinog preostalog instrumenta zaštite konstitutivnosti Hrvata, ne može ostvariti ni putem Ustavnog suda BiH jer se u ovom najvišem organu sudbene vlasti odluke donose većinom glasova članova tog suda, pri čemu dva suca Ustavnog suda BiH koji su izabrani iz reda hrvatskog naroda nisu u mogućnosti blokirati ocjenu štetnosti bilo kojeg zakona ili odluke po vitalni interes naroda kojemu pripadaju. A poznata je praksa da u svim tijelima vlasti svih razina ministri, zastupnici, pa čak i članovi sudova, uglavnom glasuju u skladu s interesima naroda kojemu pripadaju i stranke koja ih je postavila.

Očito da postojeća ustavna rješenja iz Daytona i rješenja nametnuta nakon njega, sama po sebi negiraju konstitutivnost hrvatskog naroda jer ni ocjena svih hrvatskih parlamentarnih zastupnika o štetnosti predloženog Zakona o JRTVS BiH, ni ocjena oba suca Ustavnog suda BiH iz reda hrvatskog naroda da je Zakon štetan po vitalne nacionalne interese Hrvata, nije bila dovoljna da se blokira donošenje Zakona koji negira konstitutivna prava tog naroda.²⁴

Ovaj primjer jasno ukazuje da daytonsko državno-pravno uređenje, izmijenjeno jednostranim odlukama Ureda visokog predstavnika (OHR), ne sadrži mehanizme koji bi štitili konstitutivnost i ravnopravnost najmalobrojnijeg naroda u BiH. Dapače, primjer razvidno ukazuje da su Hrvati u BiH predmetom majorizacije većine te da *de facto* više ne posjeduju instrumente kojima bi mogli sačuvati relevantan politički subjektivitet konstitutivnog naroda. Pravo na medije na materinskom jeziku u demokratskom svijetu zagwarantirano je svim nacionalnim manjinama. Hrvatima, koji u BiH slove kao konstitutivan narod, sustavno se niječu takva prava, čak i putem institucije Ustavnog suda BiH. Sve je posljedica nepravednog društvenog uređenja koje je međunarodna zajednica skrojila u Daytonu i poslije Daytona.

---

²³ Naime, od OHR-a nametnutim izmjenama entitetskih ustava iz 2002. godine definirano je da se zaštita vitalnih nacionalnih interesa u Federaciji BiH ostvaruje u Domu naroda, a u Republici Srpskoj u Vijeću naroda (dvodomna entitetska zakonodavna tijela). Dom naroda u F BiH ima svu nadležnost koju ima i Zastupnički Dom Federacije BiH, dok Vijeće naroda u RS ima neznatne nadležnosti u odnosu na Narodnu skupštinu RS.

Kao i u zakonodavnoj, dekonstitucija Hrvata je izvršena i izvršnoj vlasti F BiH. Od 2002. godine Vlada F BiH sastoji se od predsjednika Vlade, 8 ministara iz reda bošnjačkog, 5 ministara iz reda hrvatskog i 3 ministra iz reda srpskog naroda. Pored navedenih 16 ministara, predsjednik Vlade FBiH iz reda najbrojnijeg konstitutivnog naroda (Bošnjaci) može imenovati i jednog ministra iz reda "ostalih". Takvo imenovanje prema ustavnim promjenama OHR-a, ne mogu izvršiti predstavnici izvršne vlasti iz reda hrvatskog ili srpskog naroda. Odluka OHR-a sugerira da predsjednik Vlade mora biti Bošnjak. S dodatnim glasom "ostalih" (koje mogu imenovati isključivo Bošnjaci) Bošnjacima je u F BiH omogućeno ostvarivanje majorizacije u odnosu na druga dva naroda u izvršnoj vlasti, a Srbima je isto majoriziranje omogućeno u Republici Srpskoj.

²⁴ Oba su suca Ustavnog suda BiH, koji su izabrani iz reda hrvatskog naroda, svojim izuzetim mišljenjem iskazali stav o štetnosti navedenog zakona po vitalne interese hrvatskog naroda. Njihova izdvojena mišljenja, po kojima se ne slažu s odlukom većine sudaca, objavljena su u «*Službenom glasniku BiH*», br. 64/05 od 19.09.2005. godine (str. 5118 - 5119), odmah iza sporne Odluke Ustavnog suda BiH br. U – 10 / 05.

2.7. Opći izbori

Dana 01. listopada 2006. godine, održani su četvrti poslijeratni izbori za sve razine vlasti, izuzev izbora na razini općina – najmanjih teritorijalnih jedinica lokalne samouprave.

Na izborima su birani:

- Članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine (po jedan član iz svakog od tri konstitutivna naroda),
- Zastupnici u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (42 zastupnika),
- Zastupnici u Predstavničkom domu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine (140) zastupnika),
- Predsjednik i potpredsjednici Republike Srpske,
- Zastupnici u Narodnoj skupštini Republike Srpske (83 poslanika) i
- Zastupnici u županijskim skupštinama Federacije Bosne i Hercegovine (deset županijskih / kantonalnih skupština).

Od 2.755.207 registriranih birača u BiH, na izbore je na razini cijele države izišlo oko 55 %²⁵, što je znatno više nego što je bilo na posljednjim općim izborima, održanim 2002. godine.

Rezultati izbora su ukazali da su tradicionalno najzastupljenije nacionalne stranke u BiH prošle lošije nego ikad do sad. To je u Federaciji BiH najvećim dijelom rezultat osramoćenja bošnjačke SDA i hrvatskog HDZ-a BiH prilikom prethodno opisanih pregovora o ustavnim promjenama. Bilo kako bilo, rezultati netom proteklih izbora ukazuju da se u BiH definitivno profilira nova politička scena s više stranaka koje su dobile status parlamentarnih političkih stranaka.

Na temelju rezultata održanih općih izbora 2006. godine mogao bi se napraviti čitav niz interesantnih analiza, ali mi ćemo se ovdje detaljnije koncentrirati na samo dva segmenta.

U Republici Srpskoj je tradicionalno najzastupljenija stranka SDS izgubila taj primat, a preuzela ga je SNSD sa, za Srbe, karizmatičnim političkim vođom Miloradom Dodikom, koji se u predizbornoj kampanji uspio prikazati kao najvjerodostojniji zaštitnik daytonske Republike Srpske. Naime, Savez neovisnih socijaldemokrata (SNSD) je primjerice u izborima za delegate Parlamentarne skupštine BiH iz Republike Srpske (1/3 od ukupnog saziva) osvojio 46,93 % glasova (7 mandata), dok je tradicionalno najzastupljenija Srpska demokratska stranka (SDS) osvojila samo 19,44 % glasova. O katastrofalnim rezultatima implementacije Aneksa VII. Daytonskog sporazuma²⁶, koji se odnosi/o na povratak izbjeglih i ratom raseljenih osoba, govori podatak da je najbolji rezultat od nacionalnih stranaka iz reda druga dva nesrpska konstitutivna naroda polučila bošnjačka Stranka za BiH (SBIH) s 4,16 % osvojenih glasova (1 kompenzacijski mandat), dok je najbolji rezultat od hrvatskih

---

²⁵ Prema nepotpunim podacima, u Federaciji BiH glasovalo je 53,93%, u Republici Srpskoj 56,11% birača, dok je u Distriktu Brčko na glasovanje izišlo 45,76% birača.

²⁶ Međunarodna zajednica je početkom 2004. godine obznanila kako je implementacija Aneksa VII. «uspješno dovršena s 31.12.2003. godine».

nacionalnih stranaka polučila Hrvatska stranka prava Đapić – Jurišić i NHI – koalicija za jednakopravnost s osvojenih 0,88 % glasova (bez mandata). Podatak da su Bošnjaci, odnosno svi nesrpski kandidati, na izborima uspjeli postići dva kompenzacijska mandata od ukupno 14 za zastupnike iz RS, a da Hrvati nemaju niti jednog političkog predstavnika iz srpskog entiteta koji obuhvaća 49 % teritorije BiH, ukazuje da su Hrvati kao konstitutivan narod u BiH nakon rata gotovo iščezli iz tog entiteta, dok su se Bošnjaci vratili u vrlo malom omjeru u odnosu na predratno demografsko stanje²⁷.

Na jasne zaključke o položaju hrvatskog naroda u BiH interesantno je povući poveznicu s rezultatima izbora za članove Predsjedništva BiH. Ovo se najviše izvršno tijelo vlasti na razini države, prema Ustavu BiH, sastoji od tri člana, po jedan iz reda svakog od tri konstitutivna naroda. Kod Bošnjaka i Srba izborne pobjede su ostvarili lideri nacionalnih stranaka Haris Silajdžić, koji je kandidiran ispred S BiH, s programom unitarne građanske BiH, i Nebojša Radmanović, kandidiran ispred SNSD, s programom jačanja položaja Republike Srpske uz predizborni program u kojemu je, prijeteći referendumom, propagirano pravo Republike Srpske za odcjepljenje od Bosne i Hercegovine.

Za hrvatskog člana Predsjedništva BiH, glasovima velike većine nehrvata građanske opcije, izabran je kandidat Socijaldemokratske partije (SDP) Željko Komšić²⁸. Navedeni kandidat ni u jednoj od izbornih jedinica u kojima Hrvati predstavljaju većinu nije osvojio više od 10 % glasova²⁹. Ovaj izabrani član Predsjedništva BiH je u predizbornoj kampanji posebno isticao da u svom mandatu obnašanja dužnosti hrvatskog člana Predsjedništva neće zastupati isključivo Hrvate nego sve građane (pa tako navodno i Hrvate). Komšić je tijekom predizborne kampanje također u više navrata isticao kako ne drži previše do svog hrvatskog nacionalnog identiteta pa tako ni do hrvatskog jezika ni kulture. To mu ipak nije bilo zaprekom da se kandidira za poziciju hrvatskog člana Predsjedništva BiH.

U predizbornoj kampanji Komšić je svojim protukandidatima s pravom poručivao da ih ujedinjene može pobijediti samo glasovima iz jedne od sarajevskih izbornih jedinica³⁰. Ne podcjenjujući osobne kvalitete i ne prejudicirajući budući rad ovog izabranog visokog državnog dužnosnika, ne možemo zaobići konstataciju da se

---

²⁷ Nakon rata nije obavljen popis stanovništva koji bi davao egzaktno podatke. Prema podacima Katoličke crkve u Republici Srpskoj je prije rata živjelo oko 220.000 Hrvata (katolika), a sada je preostalo nešto manje od 12.000. Muslimani – Bošnjaci su prije rata bili apsolutna većina u područjima istočne Bosne (sada u RS), a s obzirom na šaroliku predratnu demografsku strukturu stanovništva, ostvarivali su većinu i u drugim područjima RS, kao i Hrvati – primjerice u Posavini (najvećim dijelom sada u RS). U Republici Srpskoj nakon rata živi preko 90 % pučanstva srpske nacionalnosti. O demografskim kretanjima u BiH vidi poglavlja 1.2. i 1.3. našeg *Izvjješća o stanju ljudskih prava za 2003. godinu* (www.ktabkbih.net/justitiaetpax);

²⁸ Željko Komšić (SDP) je na izborima ostvario pobjedu s 39,56 % osvojenih glasova, dok su njegovi izravni konkurenti ostvarili rezultat od 26,14 % Ivo Miro Jović (HDZ BiH) i 18,18 % Božo Ljubić (HDZ 1990- hrvatsko zajedništvo). Ovakav ishod izbora za hrvatskog člana predsjedništva omogućila je potpuna i nepomirljiva podijeljenost u hrvatskom političkom korpusu koja je – po našem mišljenju – motivirana isključivo osobnim interesima.

²⁹ Za primjer ćemo uzeti izborne rezultate u dvije općine koje procentualno imaju najviše hrvatskog življa (preko 95%), jednu iz Hercegovine, drugu iz Bosne. Naime, sadašnji član Predsjedništva BiH, biran iz reda hrvatskog naroda, u općini Grude je s osvojenih 119 glasova ostvario podršku birača od 2,93 %, dok je u općini Dobratići s četiri osvojena glasa ostvario izborni rezultat od 1,72 % glasova. Iz navedenog se primjera jasno vidi da Željko Komšić nije dobio podršku iz hrvatskog biračkog korpusa.

³⁰ U Sarajevu je prema posljednjem popisu stanovništva iz 1991. godine živjelo 6,6 % Hrvata, a njihov je broj tijekom i poslije rata prepolovljen.

ciničnim doima pozicija Hrvata kao *de iure* «konstitutivnog naroda» u BiH, jer zahvaljujući postojećim ustavnim rješenjima i Izbornom zakonu BiH više nisu u mogućnosti birati ni vlastite predstavnike u vlasti.

Izbori 2006. godine jasno ukazuju da Državi trebaju novi ustav i novi izborni zakon koji bi bez obzira na brojnost jamčio konstitutivnost, jednakopravnost i političku suverenost svih naroda na cijelom teritoriju države. Postojeće državno-pravno ustrojstvo BiH je potpuno neprihvatljivo i kao takvo predstavlja generator nestabilnosti u čitavoj regiji.

3. SOCIJALNI POKAZATELJI STANJA U DRUŠTVU

Gospodarsko-socijalna slika BiH se, u usporedbi s prošlim godinama, nije bitno promijenila. Može se ugrubo ocijeniti da se zbog komparativnog zaostajanja bh. gospodarstva, ali i zbog uvođenja Poreza na dodanu vrijednost (PDV) iznimno loš položaj najugroženijih kategorija stanovništva u 2006. godini u stanovitoj mjeri i pogoršao.

I dalje su socijalno najugroženiji umirovljenici čija je prosječna mjesečna mirovina 2006. godine u FBiH iznosila 248,61 KM (cca. 127,30 EUR), dok je u RS iznosila 210,00 KM (cca. 107,70 EUR)³¹.

Prema službenim statističkim podacima prosječna plaća u Federaciji BiH u 2006. godini iznosila je 618,96 KM, a u Republici Srpskoj 537,00 KM. Potrošačka korpa za četveročlanu obitelj u FBiH je iznosila 488,22 KM, dok je u RS nešto manja i iznosi 461,88 KM.³² Blag porast plaća i mirovina ne prati porast troškova života te se položaj osiromašenog stanovništva u BiH iz dana u dan pogoršava.

Stanje zaposlenosti i dalje ukazuje da BiH ne ide naprijed. Ukupan broj zaposlenih u FBiH je u studenom 2006. godine iznosio 392.839 osoba, a evidentiranih nezaposlenih 360.469 osoba.³³ Službeni podaci o stanju zaposlenosti u RS za 2006. godinu nisu objavljeni te ih stoga nismo u mogućnosti prezentirati. Budući da nezaposlene osobe ne ostvaruju skoro nikakve socijalne beneficije, mnoštvo nezaposlenih se ne nalazi u službenim evidencijama entitetskih zavoda za zapošljavanje dok je znatan broj osoba koje rade na «crno» - što sve prethodne podatke čini nepotpunim.

Ukupan vanjski dug BiH je povećan te je, prema podacima Centralne banke BiH, na dan 30. rujna 2006. godine iznosio je 4.132.692.000 KM³⁴.

Neuređenost i siromaštvo države izravno se odražava na položaj većine pučanstva BiH, a u ovako nesređenoj državi ne postoji ozbiljna strategija gospodarskog razvitka niti smjernice za odgovarajuću dugoročnu socijalnu politiku.

---

³¹ Statistički podaci Federalnog zavoda za statistiku i Republičkog zavoda za statistiku RS za studeni 2006. godine.

³² Isto

³³ Službeni podaci Federalnog zavoda za statistiku.

³⁴ Usporedbe radi prema službenim podacima CB BiH na dan 30. rujna 2004. godine ukupan vanjski dug BiH iznosio je 4.074.116,00 KM;

4. GORDIJSKI ČVOR NACIONALNOG PITANJA – NESNALAŽANJE MEĐUNARODNE ZAJEDNICE

Velikosrpske težnje za dominacijom nad drugim suverenim narodima u bivšoj Jugoslaviji doveli su do raspada te komunističke države. Odnosi između tri konstitutivna naroda koji žive na teritoriju Bosne i Hercegovine su se u novonastalom povijesnom kontekstu znatno zaoštrili. Pri raspadu Jugoslavije izbio je na površinu neriješeno nacionalno pitanje koje je većina europskih naroda riješila još u XIX. stoljeću. Neriješeni međunacionalni odnosi su kulminirali nakon referendumu o osamostaljenju BiH. Naime, bosanskohercegovački Srbi su, oslanjajući se na ratni stroj bivše države, bojkotirali referendum te uz pomoć Jugoslavenske narodne armije (JNA) započeli rat i progon nesrpskoga stanovništva, a sve u suglasnosti i pod vodstvom beogradskog političkog i intelektualnog kruga³⁵. Zbog ratnog pritiska, skućenosti životnog prostora, različitih nacionalnih interesa i različitih vizija državnog uređenja, aktivnoga sudjelovanja nekih međunarodnih čimbenika, ubrzo se nakon početka agresije raspalo labavo savezništvo između Hrvata i Muslimana³⁶, žrtava agresije, te se rat rasplamsao između sva tri naroda u BiH.

Procjene govore da je u najkrvavijem sukobu u Europi nakon Drugog svjetskog rata poginulo i nestalo oko 200.000 ljudi, od čega veći dio predstavlja civilno stanovništvo. Procjenjuje se da je raseljeno i izbjeglo oko 2.680.000 osoba, što predstavlja oko 59,6 % od ukupnog predratnog broja građana BiH. Raseljavanje i preseljavanje stanovništva je nastavljeno i nakon rata te se može reći da agonija svih stanovnika ove zemlje, koja je započela u jesen 1991. godine, traje sve do današnjih dana.

Nažalost, «demokratski» svijet, podijeljen svojim uskim geopolitičkim i gospodarskim interesima, četiri je ratne godine promatrao svu ovu tešku ljudsku tragediju koja se dešavala u srcu Europe. Štoviše, na očit genocid koji je, pomoću dobro naoružane JNA, vršen radi ostvarenja velikosrpskih ciljeva, međunarodna zajednica je licemjerno odgovorila embargom na uvoz oružja – čime je položaj žrtava napada dodatno otežan. Očito da je od samog početka pragmatični "demokratski svijet" favorizirao nepravedan mir (koji je napadnutim nenaoružanim narodima BiH trebao nametnuti vojnom prisilom JNA), u odnosu na razvitak pluralizma i demokracije na ovim prostorima.

UN postrojbe (UNPROFOR³⁷) koje su poslone u BiH svojom pretežno pasivnom nazočnošću nisu predstavljale skoro nikakvu zaštitu civilnom stanovništvu. Kao najdrastičniji primjer možemo navesti genocid koji su u srpnju 1995. godine izvršile srpske vojne i policijske postrojbe u *Zaštićenoj UN zoni Srebrenica*. Tom je prilikom

---

³⁵ O uzrocima raspada Jugoslavije i genezi nastanka postojećeg ustavnog uređenja u BiH opširnije smo pisali u Izvješću o stanju ljudskih prava u BiH za 2004. godinu (www.ktabkbih.net/justitiaetpax);

³⁶ Ustavnim rješenjima iz 1974. godine muslimani su u BiH dobili status nacije (naroda) i sve do 1993. godine se nacionalno deklariraju kao Muslimani. Politička volja u pogledu nacionalnog imena ovog konstitutivnog naroda je konačno definirana na Bošnjačkom kongresu intelektualaca 27. rujna 1993. godine, od kada se nacionalno više ne izjašnjavaju kao Muslimani nego kao Bošnjaci.

³⁷ UNPROFOR - United Nations Protection Forces

na očigled Nizozemskog bataljuna UNPROFOR-a likvidirano preko 7.000³⁸, mahom zarobljenih Bošnjaka³⁹, a preostali živalj protjeran iz svojih domova.

Tek kad je zaprijetila opća eskalacija rata u široj regiji i kad su srpske postrojbe vrtoglavom brzinom gubile ratom osvojena područja⁴⁰, međunarodna zajednica je brzom vojnom intervencijom 1995. godine prekinula ratni sukob. U svom kratkovidnom pragmatizmu međunarodna zajednica je potom u Daytonu skrojila neodrživo ustrojstvo državne zajednice, koje je od početka osuđeno na propast.

Tijek i način pregovora u Daytonu ukazuju da je rješenje na kojem je utemeljena BiH rezultat pritiska velikih sila (prvenstveno SAD), a nikako plod dogovora tri konstitutivna naroda⁴¹.

Umjesto utemeljenja na demokratskim tekovinama koje bi proizlazile iz legitimne volje sva tri naroda, Daytonskim sporazumom su u same temelje državnog ustrojstva ugrađeni rezultati genocida i tzv. «etničkog čišćenja», što ostaje kamen spoticanja bilo kakvom napretku ove države. Stoga bilo kakva revizija ustavnih rješenja na temelju Daytonskog sporazuma ne može dobiti atribut legitimnosti sve dok takva osnovica ne bude prihvaćena ratifikacijom volje sva tri naroda putem Parlamentarne skupštine BiH.

Bilo kako bilo, Daytonskim ustavom je nacionalno isprepletena Bosna i Hercegovina, kao država tri konstitutivna naroda, podijeljena na dva entiteta: etnički očišćenu Republiku Srpsku - kao entitet srpskog naroda i Federaciju BiH – entitet u koji su stjerana dva preostala konstitutivna naroda (Hrvati i Bošnjaci). BiH je 5. ožujka 1999. godine naknadnom Odlukom Arbitražnog tribunala, u sporu oko međuentitetske granice, dobila zasebnu administrativnu jedinicu Distrikt Brčko – koji ima sve ingerencije entiteta. Najsloženiji odnosi su uspostavljeni u Federaciji BiH, koja je podijeljena na deset županija (kantona) s velikim ustavnim ovlastima. Sve u svemu, narodi BiH su Daytonskim sporazumom dobili etnički podijeljenu, nefunkcionalnu državu, s ogromnim, skupim i neefikasnim državnim aparatom.

Međunarodna zajednica je do današnjih dana aktivno sveprisutna u političkom životu BiH, poglavito putem Ureda visokog predstavnika (OHR), ali i drugih međunarodnih institucija. Usprkos činjenici da je tzv. Bonskim ovlastima imala neograničenu vlast u BiH (zakonodavnu, izvršnu i sudsku), međunarodna zajednica u objavljenim projektima koji su trebali normalizirati život u ovoj državi nije u BiH postigla tečevine

---

³⁸ Točan broj poginulih i nestalih se još uvijek ne zna jer su tijela likvidiranih vojnika i civila prvotno bacana u masovne grobnice, da bi nakon toga bila prebacivana u sekundarne grobnice koje se nalaze na više lokaliteta.

³⁹ Nizozemski bataljun UNPROFORA je oko 5000 izbjeglih Bošnjaka, koji su se nalazili u njihovoj vojnoj bazi u Srebrenici, predao u ruke srpskih vojnih i paravojnih postrojbi, nakon čega je većina muškaraca iz te skupine likvidirana na svirep način. Prema *Knjizi nestalih osoba*, koju je izdao Međunarodni crveni križ (ICRC), najmanje 1889 osoba je nestalo u selu Potočari, gdje se nalazila vojna baza Nizozemskog bataljuna UNPROFOR-a (izvor: www.srebrenica.ba)

⁴⁰ To je učinjeno u tijeku vojne operacije *Oluja*, izvedene združenim snagama Hrvatske vojske, HVO i Armije BiH. Temeljem *Splitskog sporazuma o vojnoj suradnji* od 22. srpnja 1995. godine, potpisanog između Republike BiH i Republike Hrvatske, Hrvatska vojska se izravno uključila u vojne operacije na području Bosne i Hercegovine.

⁴¹ Daytonski sporazum nije nikad ratificiran u Parlamentarnoj skupštini BiH niti je objavljen u službenim glasilima BiH ili entiteta. Do 2006. godine nije ni postojao službeni prijevod Aneksa IV., tj. Ustava BiH, s engleskog jezika na jezike naroda BiH. Način pregovora i aspekti nelegitimnosti ovog ustavno-pravnog akta pobliže su opisani u našem *Izvešću o stanju ljudskih prava u BiH za 2004. godinu* (www.ktabkbih.net/justitiaetpax).

civilizirane demokratske države u kojoj bi narodi i građani u sigurnom okruženju mogli ostvarivati ravnopravnost i visoke standarde ljudskih prava. Dapače, djelovanjem međunarodne zajednice su zacementirane podjele Bosne i Hercegovine te se sa sigurnošću može ustanoviti činjenica da uzroci rata na prostoru ove države nisu uklonjeni i da ne postoji jasna vizija pravednog ustavnopravnog ustroja BiH, koji bi omogućio, barem zakonodavnu, jednakost građana i ravnopravnost konstitutivnih naroda. Međutim, pogrešna i nedosljedna politika međunarodne zajednice ne oslobađa političke predstavnike ni jednoga od tri konstitutivna naroda dijela krivnje koju snose za postojeće stanje u državi.

4.1. Nužnost novoga Ustava

Jedanaest godina od prestanka ratnih djelovanja Bosna i Hercegovina, zajedno sa svojim međunarodnim protektorima, tapka u mjestu, u nemogućnosti da se otrese ratnih posljedica i da krene putem boljitka za sve njezine narode i građane. Međunarodna zajednica je pri realizaciji projekata u BiH, posebice projekta povratka⁴², doživjela neuspjeh i gubitnički, u vrlo osjetljivom trenutku, najavila svoj odlazak iz Bosne i Hercegovine u 2007. godini.

U postojećoj konstelaciji međunacionalnih odnosa u BiH, moramo konstatirati da se ništa kvalitativno nije promijenilo u odnosu na stanje koje je prethodilo izbijanju rata. Dapače, stanje se u nekim osjetljivim segmentima može ocijeniti složenijim i opasnijim od onoga sa kraja 1991. godine. Zbog svega nije neutemeljena bojazan intenziviranja međunacionalnih tenzija.

Sada, jedanaest godina nakon svršetka rata, posve je jasno da daytonsko političko-administrativno uređenje BiH onemogućuje demokratski i gospodarski razvitak BiH. Nepravedna rješenja, koja su narodima i građanima BiH nametnuta u Daytonu, pokazala su se kao skupa i nefunkcionalna. Daytonski okvir je zacementirao rezultate rata i time onemogućio demokratsku reformu društva. Većina je građana u Bosni i Hercegovini suglasna da je nužno korjenito mijenjati postojeće državno-pravno uređenje. No, to je jedina stvar oko koje se politički sukobljene strane u BiH mogu složiti. Uostalom, i dio europskih parlamentaraca prije dvije godine je o tome donio deklaraciju.⁴³ Ostaje presudno pitanje koje političko i pravedno rješenje bi moglo i

---

⁴² O implementaciji Aneksa VII. Daytonskog sporazuma detaljno smo pisali u svojim Izvješćima o stanju ljudskih prava u BiH za 2002; 2003. i 2004. godinu, a stanje se do današnjih dana nije popravilo (vidi www.ktabkbih.net/justitiaetpax).

⁴³ Tekst deklaracije glasi:

DEKLARACIJA povodom 8. obljetnice potpisivanja Daytona

Osigurati mir u Bosni i Hercegovini daljnjom nadogradnjom Daytonskog sporazuma

Uskoro će 10 godina otkako je Daytonskim sporazumom završio rat u Bosni i Hercegovini. U tih desetak godina učinjeno je dosta pozitivnoga u obnovi BiH. Ali u tih desetak godina se jasno pokazalo da je Daytonska konstrukcija dosegla svoje granice, a mir u BiH još nije potpuno osiguran. Varljivo mirno stanje i nezdravi mir u zemlji ne smiju zavaravati. S tim u svezi opasno zabrinjava činjenica da slabi interes Međunarodne zajednice za daljnji razvoj BiH. Međunarodna karavana je već odavno otišla dalje. Sve više ljudi u zapadnim zemljama se pita koliko će još trajati međunarodno djelovanje u BiH.

Mirni suživot različitih grupacija je i dalje ugrožen. Tko precizno pogleda, lako može otkriti da se BiH nalazi u vrlo teškom stanju. BiH je realno podijeljena zemlja po nacionalnom ključu. Povratak prognanih garantira Dayton a vratilo se samo 50%. Povratak je bio moguć najčešće samo u ona područja u kojima su prognani temeljem svoje nacionalne pripadnosti mogli biti sigurni od

---

diskriminacije i progona. Nepovjerenje među narodima je duboko i ono na različite načine određuje svakodnevni život. Etničke diskriminacije se događaju svakodnevno.

Neophodno jedinstvo države je preslabo za gospodarski i politički razvoj. Država je preslaba u odnosu na entitete. Ustavna struktura sprječava djelotvorno funkcioniranje jedinstvene države a time i one politike koja bi se iznad nacionalnih interesa trebala razvijati. Državni troškovi su preveliki zbog udvostručavanja i utrostručavanja funkcija državnog aparata te tako višestruko opterećuju gospodarske perspektive zemlje. Velika pravna nesigurnost je praktična posljedica ovakve strukture. Ovakvo se stanje ne može dugo snositi ni gospodarstveno ni politički.

Uloga Međunarodne zajednice je sve više ambivalentna. BiH je poluprotektorat koji je podređen Međunarodnoj zajednici, koji živi od kapljice međunarodnih subvencija, bez perspektive nosivog gospodarskog razvoja. Koliko god je bez sumnje vrijedan rad Visokog predstavnika, ipak se u posljednje vrijeme povećavaju kritički stavovi, koji ukazuju na problematične posljedice takvog protektorata na demokratski razvoj BiH. Sadašnje strukture potpomažu ekonomski i politički opasni konsumski mentalitet. Ako BiH treba osigurati budućnost, onda valja stvoriti preduvjete da njeni narodi sami dalje razvijaju svoje demokratske perspektive.

Rezignacija, stagnacija kao i narastajući problem siromaštva potkopavaju još uvijek slabe temelje mira. Sadašnje stanje karakteriziraju rezignacija i stagnacija. S obzirom na službenu nezaposlenost od 42%, te brzo narastajuće siromaštvo i tmurne ekonomske prognoze nije čudo da velika većina stanovništva, posebice mladi ljudi (65%), ne vide svoju budućnost u toj zemlji. Korupcija i kriminalitet pripadaju onim zlima koja cvjetaju u opisanim okolnostima, te osnažuju osjećaj nesigurnosti kod stanovništva. Činjenica da su mnogobrojni ratni zločinci još uvijek na slobodi kazuje sve. Socijalno stanje većine stanovništva BiH nažalost ne može ponuditi miru siguran temelj. Iz toga slijede očite opasnosti.

Daytonska konstrukcija je dosegla svoje granice. Ne može se zaniijekati da je tek na temelju Daytonskog sporazuma mogla biti stvorena potrebna mirna okvirna perspektiva za BiH. Daytonski sporazum je bio bolan kompromis u sklopu okolnosti svoga vremena. Tko je tada želio BiH, morao je htio ne htio željeti i Dayton. Duboka dvosmislenost ovog sporazuma leži u tome da je on učinio mnogo dobra, ali dvoznačnost sama nije nikada nadvladana, jer on je sankcionirao podjelu na dva entiteta kao i konkretno prekrajanje prema rezultatima genocida. On je omogućio nastanak dva pravna sustava u jednoj zemlji. Dok je tada omogućio kraj krvavog rata, te prve korake prema novom početku kao i u obnovi, on danas sprječava daljnji razvoj BiH na putu ka pravnoj državi i stvarnom europskom društvu. Tko danas želi BiH, taj mora željeti i prevladavanje dvosmislenosti Daytonu. Ovo uključuje kako jasnu definiciju uloge Međunarodne zajednice tako i razvoj duge ali realne perspektive pristupa Europskoj uniji.

Mirovni proces treba novi jaki poticaj. Došlo je vrijeme dati novi poticaj mirovnom procesu u BiH. Došlo je vrijeme postaviti čvrsti nosivi temelj miru u BiH. Vrijeme je zrelo da se Daytonaska konstrukcija iznova promisli i dalje nadograđuje. BiH će samo onda imati budućnost kao država i društvo ako se uspiju stvoriti državne strukture koje će nuditi sigurnost svim narodima i koje će potpomagati gospodarstveni i društveni razvoj cijele zemlje. Proces pomirenja među narodima samo će onda supstancijalno napredovati ako se uspiju razviti kako političko-pravni okviri tako i gospodarstveno-socijalne strukture cijele zemlje.

Daljnje nadogradnja Daytonu je neophodna sada. Stoga zahtijevamo od Međunarodne zajednice, posebno od potpisnica Daytonskog sporazuma, od vlada Europske unije i susjednih država, te od odgovornih u BiH da se nadolazeća obljetnica 10-godišnjice Daytonskog sporazuma 2005. god. uzme kao povod da se napravi kritička bilanca dosadašnjeg razvoja u okviru konferencije međunarodnih država. Kod toga bi trebalo ono pozitivno zadržati a istovremeno prevladavati prepreke za daljnji razvoj BiH. Zahtijevamo od odgovornih da izrade mirovni sporazum za BiH koji bi odsada nudio dugotrajnu sigurnost za održivo zajedništvo.

Odgovornost za BiH je odgovornost za Europu. BiH treba pomoć Međunarodne zajednice. Ali Međunarodna zajednica, a posebno Europa, treba BiH kao konkretni primjer uspjele mirovne politike koja prihvaća mnoštvo u različitosti. Srednjoročni neuspjeh ugrozio bi stabilnost cijele regije kao i perspektive pristupa u EU susjednih država, a da se i ne govori o životnim sudbinama mnogih ljudi. Eventualni srednjoročni neuspjeh bio bi neuspjeh EU i zadao bi težak udarac zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici, a time i europskim interesima i europskoj viziji.

Preventivna politika je izraz sve veće odgovornosti. Ako bi odgovornima na općoj političkoj razini nedostajala politička hrabrost i politička volja sada učiniti ono nužno i razborito, mogla bi politika uskoro biti konfrontirana s novom krizom u BiH. Političari nažalost naginju ono sada aktualno i šakljivo odlagati za kasnije, tj. oni sada daju prednost onom srednjoročno problematičnom nad onim

trebalo zadovoljiti opravdane težnje sva tri konstitutivna naroda te omogućiti tako potrebnu sustavnu demokratizaciju društva. Iako je pitanje izuzetno složeno, valja se s njime uhvatiti u koštac svima kojima je stalo do mira i čiste savjesti, jer je pravedna i demokratska Bosna i Hercegovina jedina alternativa nastavku tenzija i rastakanju ove paradigme suživota u različitosti.

4.2. Revizija Daytonskog sporazuma

Odmah nakon Daytona Aneks IV.⁴⁴ Daytonskog sporazuma pokazao se nefunkcionalnim pa zato i nepremostivom preprekom za demokratizaciju bh. društva. Shodno navedenom, u novonastalom normativno-administrativnom kaosu bilo je potrebno mijenjati pravni sustav na cijelom teritoriju države. Intervencijama OHR-a koje su sustavno vršene od svršetka rata do današnjih dana značajno je izmijenjeno ustavnopravno uređenje BiH. Nažalost, međunarodna zajednica svojim intervencijama u ustavnopravno uređenje nije postigla pozitivne učinke. Već smo pisali o tome kako je, povodom implementacije Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti sva tri naroda na cijelom teritoriju BiH iz 2000. godine, Visoki predstavnik 2002. godine nametnuo promjene entitetskih ustava, kojima je umjesto afirmacije konstitutivnosti dodatno dekonstituirao Hrvate i Bošnjake u Republici Srpskoj, a Hrvate dekonstituirao i u Federaciji BiH⁴⁵. Ovim su ustavnim promjenama Hrvati, kao najmalobrojniji konstitutivni narod u BiH, dovedeni u poziciju da ih se prilikom donošenja svake odluke u oba entiteta i na razini države može nadglasati – čime su *de facto* izgubili konstitutivnost. Ove su nametnute ustavne promjene produbile podjele u ionako Daytonom podijeljenu BiH.

U namjeri da ispravi „krivu Drinu“ iz Daytona, međunarodna zajednica je "demokratizaciju" bh. društva dovela do apsurdna i BiH još više blokirala u svakom njenom daljem razvitku. Daytonskim sporazumom međunarodna zajednica je ugasila požar, ali joj nije pošlo za rukom da daljim djelovanjem ugasi žarište. Krajnje je

---

sada aktualnim i neugodnim krizama. Nasuprot ovakvom scenariju mi polažemo svoju nadu u sposobnost učenja demokratskih društava.

Potpisnici Deklaracije:

Elmar Brok - član Europskog parlamenta, predsjedatelj odbora za vanjsku politiku; Daniel Cohn-Bendit- član Eur.parl., supredsjedatelj frakcije zelenih u EP; Detlef Dzembritzki - član Njem. parlamenta, zadužen za BiH; prof. Dr. Bronislaw Geremek - nekadašnji ministar vanjskih poslova Poljske; Jose Maria Gil Robles Gil Delgado - član Eur. parl., bivši predsjednik Europ. parl., predsjednik Internacionalnog europskog pokreta; Gret Haller - bivša ombudsman za ljudska prava u BiH; Thilo Hoppe - član Njem. parlamenta; Hans Koschnick - bivši administrator Europ. zajednice za Mostar; Sergej Kovaljov - nekadašnji zaduženi za ljudska prava ruskog predsjednika; Jacek Kuron - bivši poljski ministar za rad i socijalu; Joost Lagendijk - član Europ.parl., izvjestitelj EP o paktu stabilnosti za jugoistočnu Europu; prof. dr. Vytantas Landsbergis - bivši predsjednik republike Litve; Tadeusz Mazowiecki - bivši poljski premijer i nekadašnji zaduženi u ime OUN-a za ljudska prava u BiH – predstavio Deklaraciju u Varšavi; Phillipe Morillon - član Europ. parl., zapovijedajući general UNPROFOR-a u BiH 1992-1993.;Martin Müller - član Europ.parl., zamjenik predsjedavajućeg frakcije SPE; Christa Nickels - član Njem.parl., predsjedatelj odbora za ljudska prava i humanitarnu pomoć; Dietmar Nietan - član Njem.parl.; Arie Oostlander - član Europ.parl., pročelnik odbora za vanjsku politiku Europ. narodnih stranaka; Doris Pack - član Europ.parl., predsjednica delegacije Europ.parl. za jugoistočnu Europu – predstavila Deklaraciju u Briselu; prof. dr. Hans Gert Pöttering - član Europ.parl., predsjednik frakcije EVP-ED – predstavio Deklaraciju u Berlinu; dr. Rainer Stinner - član Njem.parl.; Johannes Swoboda - član Europ.parl., vicepredsjednik SPE, potpredsjednica delegacije Europ.parl. za jugoistočnu Europu; dr. Antje Vollmer - član Njemačkog parlamenta, potpredsjednica Njem. parlamenta; dr. Ludger Volmer - član Njem. parl., glasnogovornica frakcije Saveza 90 i zelenih za vanjsku politiku.

⁴⁴ Aneks IV. predstavlja Ustav BiH

⁴⁵ O ustavnim nametnutim promjenama i njenim konkretnim rješenjima detaljno smo pisali u poglavlju V.4. *Izvešća o stanju ljudskih prava u BiH za 2004. godinu*, a i u ranijim izvješćima (www.ktabkbih.net/justitiaetpax)

vrijeme da se trajnim rješenjem napokon ugase požarišta u Bosni i Hercegovini! Brojne inicijative međunarodne zajednice za preuređenje BH države jasno ukazuju da je i sama međunarodna zajednica toga svjesna.

Daytonski je sporazum u BiH strukturalni izvor nemira te strukturalna destruktivnost ili destruktivna struktura. Zato ga treba učiniti pravednijim. On je uspostavljen diktatom međunarodne zajednice, zato ni njegovo poboljšanje nije moguće bez političke volje međunarodne zajednice, koja do sada nedostaje, pa je Dayton i dalje izvor nemira u BiH.

5. PONUĐENI MODELI DRŽAVNOG USTROJSTVA

Čovjek koji razmišlja o rješenjima za Bosnu i Hercegovinu postavlja si pitanje ima li ustavno-pravnog rješenja za uspostavu pravedne države, koja bi jamčila jednakopravnost naroda te ravnopravnost, prosperitet i sigurnost građanima. Postojeća rješenja oktroiranog Daytonskog ustava, «obogaćena» izmjenama i dopunama, koje je nametnuo OHR, zasigurno ne zadovoljavaju ni osnovne civilizacijske kriterije demokratskog pluralnog društva, kao pravnog okvira za ostvarivanje ljudskih prava. Posve je jasno da su nužne korjenite promjene. Iako za sada još ni približno nije vidljiv budući model složene države, ovdje donosimo i ukratko analiziramo neka ponuđena rješenja.

5.1. Građanska država

Inzistiranje na modelu unitarne građanske države po načelu «*jedan građanin, jedan glas*» čini nam se neodrživim jer u kontekstu rezultata rata i neriješenih nacionalnih pitanja u BiH malobrojnije narode dovodi u poziciju majorizacije sa strane većinskoga naroda. Naravno da za ovakav model najrevnosnije plediraju neki politički i intelektualni krugovi Bošnjaka – muslimana, kao najbrojnijeg naroda u BiH. Pri tomu ova nacionalna struja kao da zaboravlja da je velikosrpska agresija na ovim područjima započela upravo s ciljem održanja velikosrpske majorizacije u bivšoj državi.

5.2. Federacija nacionalnih entiteta

Ovaj model zagovara jedan dio hrvatskih političara, a u posljednje vrijeme sve zauzetije ga podržava i srpska politika, očito s ciljem lakšega održanja Republike Srpske, ali ne očitujući spremnost revizije nepravedne daytonske podjele zemlje.

Demokratski model zajednice više državotvornih naroda je moguć samo ukoliko postoji konsenzus sva tri naroda u BiH oko budućeg državnog uređenja. Pri tomu je stav i pristanak svakoga naroda jednako važan, bez obzira na brojnost. S obzirom da je Daytonskim sporazumom uspostavljena država sa dva entiteta i tri konstitutivna naroda, model tripartitne države čini se pravedniji od postojećeg rješenja. Ovaj model, međutim, skriva opasnost produbljenja podjele države i dodatnoga trajnog raseljavanja stanovništva BiH (napose u okviru područja Federacije).

5.3. Federacija kantona

Ovakvo državno ustrojstvo podrazumijevalo bi ukidanje entiteta i prenošenje entitetskih ovlasti na više manjih teritorijalnih jedinica. Ovlasti države bi se obnašale u tijelima državne vlasti u koja bi kantoni delegirali svoje predstavnike. Od širine ovlasti koje bi kantoni imali ovisila bi forma federacije. Preduvjet za opstanak takve državne zajednice je nepostojanje ovlasti kantona na samoodređenje s pravom odcjepljenja. Prednosti ovog modela se prvenstveno nalaze u činjenici da bi se njime omogućilo jednakopravnije ostvarivanje konstitutivnih prava za sva tri naroda, dok se nedostaci ovakvog modela skrivaju u organizacijskoj složenosti i velikim administrativnim troškovima takve države. I ovaj model skriva opasnosti dodatnog raseljavanja stanovništva unutar BiH, što bi samo pogoršalo postojeće stanje.

Ovakvo rješenje je moglo biti opcijom državno-pravnog uređenja prije ratom započetog raseljavanja stanovništva, a nakon što je većina prostora etnički očišćena, mišljenja smo da više nije moguće izvršiti pravednu kantonalizaciju BiH po nacionalnom ključu koji bi odgovarao demografskom stanju prije rata.

5.4. Federacija anacionalnih regija

Prema ovom bi modelu preustroja države bili ukinuti postojeći entiteti i federalni kantoni, a država bi bila podijeljena na više federalnih jedinica (regija ili distrikta) kao administrativno-pravnih jedinica. U okviru regija postojale bi općine kao jedinice lokalne samouprave. Regije odnosno distrikti bi predstavljali prirodne, povijesne i prometno povezane funkcionalne cjeline, čije se granice ne bi uspostavljale po nacionalnom ključu. U svakoj od federalnih jedinica bi sva tri naroda imala jednak udio u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti tako da ne bi postojala mogućnost majorizacije većine nad manjinom.

Svaki od tri konstitutivna naroda birao bi svoje predstavnike u državnoj vlasti koja bi također bila uspostavljena na paritetnoj osnovi. Ključne funkcije u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti federalnih jedinica i na državnoj razini obnašale bi se po rotacijskom sustavu.

5.5. Države postojećih entiteta

Prijedlog ovakvog modela pojavio se u Preliminarnom mišljenju o nacrtu amandmana na Ustav BiH⁴⁶, koje je dala Venecijanska komisija 07. travnja 2006. godine. S obzirom da je OHR prethodno opisane reforme ustavno-pravnog poretka BiH donosio upravo na temelju mišljenja koje je dala Venecijanska komisija, ne čudi ovakav pojednostavljen i diskriminacijski pristup preuređenju Bosne i Hercegovine. Naime, sva dosadašnja ustavna rješenja koja je nametao OHR išla su u smjeru centralizacije državnih vlasti, s kursom prema građanskom modelu vlasti, po načelu «*jedan čovjek, jedan glas*». Pri tome se OHR držao načela «politike kao ostvarivanja mogućeg», pri

---

⁴⁶ Opinion 375/2006, European Commission for Democracy Through (Venice Commission) – Strasbourg, 7. travnja 2006.

čemu su sva rješenja išla najviše na uštrb Hrvata kao najmalobrojnijeg i ujedno najkooperativnijeg konstitutivnog naroda u BiH⁴⁷.

Ovakvim rješenjem dokinulo bi se i ono malo konstitutivnih prava koja Hrvati mogu ostvarivati preko smanjenih ovlasti kantona (županija), čime bi u svim segmentima izgubili značajke konstitutivnosti, a država bi faktički (p)ostala podijeljena na dva jednonacionalna entiteta: bošnjački i srpski. Ovakvo rješenje nikako ne vodi stabilizaciji BiH, jer u potpunosti negira prava jednog konstitutivnog naroda.

5.6. Prijedlog Biskupske konferencije

U želji da ponude svoj doprinos traženju pravednoga i održivoga uređenja Bosne i Hercegovine, katolički biskupi su krajem 2005. objelodanili svoj prijedlog. U njemu se, uz ostalo, kaže:

U BiH se brani i opstaje, ili pak definitivno pada, načelo multidržava. Mnogi prognani stanovnici Bosne i Hercegovine, koji su prisiljeni živjeti u drugim zemljama, pokazuju svojim primjerom da su kadri živjeti u dobro uređenim demokratskim državama. Takvo je razmišljanje i većine populacije koja je trenutačno u zemlji koja je sigurno voljna i sposobna živjeti zajedno i graditi ovu zemlju kao višenacionalnu, višekulturalnu i višekonfesionalnu državu. Građani i narodi u BiH imaju pravo na pravedan pravni okvir i nedvosmisleni potporu u ostvarivanu jednakopravnosti sva tri naroda i jamčenju svih osobnih ljudskih i građanskih prava i sloboda.

Sigurno je da će ustavno-pravni položaj hrvatskoga naroda, a samim time i ostala dva naroda u BiH, biti pravednije i kvalitetnije uređen u jedinstvenoj, cjelovitoj i decentraliziranoj državi bez dosadašnje entitetske podjele. Ta snažna decentralizacija Bosne i Hercegovine bi morala ići u dva pravca: prema općinskoj i prema regionalnoj razini vlasti. Vlast na općinskoj razini morala bi biti postavljena proporcionalno po načelu «jedan čovjek, jedan glas» i to je razina na kojoj bi se ostvarivala vlast građanskoga društva. Vlast na regionalnoj ili federalnoj razini bi morala biti limitirana, i to na način da se odredi minimalna zastupljenost svakoga od tri konstitutivna naroda u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti.

Općine kao administrativno-upravne jedinice već postoje i one bi mogle uglavnom nastaviti funkcionirati u sadašnjem obliku dok s regijama to nije slučaj. Umjesto zadržavanja dosadašnje nezgrapne i nepravedne disproportcije s dva entiteta i deset kantona u jednome od njih, trebalo bi pristupiti preustroju regionalne razine vlasti. Jedan od mogućih modela mogao bi biti sljedeći: Bosna i Hercegovina ustrojena u 4 kantona (odnosno regije, provincije, distrikta, federalne jedinice...): Sarajevski, Banjolučki, Mostarski i Tuzlanski s granicama formiranim po kriterijima ekonomske, prometno-komunikacijske, prirodne, povijesne, geografske i (više) nacionalne naravi. Uz eventualne korekcije, mogle bi biti preuzete regije kako ih je, za potrebe svoga djelovanja, već formirala, primjerice, misija OSCE-a u BiH. Bilo bi, međutim, vrlo bitno odrediti da u svakom od četiri kantona (regije, federalne jedinice itd.) svaki konstitutivni narod mora imati najmanje 30 % udjela u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, kako nikada pripadnici jednoga naroda ne bi mogli nadglasati pripadnike druga dva naroda.

---

⁴⁷ Prilikom potpisivanja Daytonskog sporazuma Hrvati su dali najveće teritorijalne ustupke, pri čemu su kao ustupak miru pristali i na organizaciju države tri konstitutivna naroda sa dva entiteta. Time su se definitivno odrekli participacije u vlasti Republike Srpske, a pristali su da vlast u drugom entitetu dijele s puno brojnijim Bošnjacima.

Čini nam se da bi na tragu ovoga prijedloga bilo moguće riješiti neka temeljna pitanja i otkloniti žarišta nacionalnih napetosti, kao što su: razina kulturne autonomije konstitutivnih naroda i njihovo ravnopravno sudjelovanje u upravljanju državom i regijama, što se čini preduvjetom očuvanja cjelovitosti Bosne i Hercegovine. Iako je ovaj prijedlog nastao prije nego je počela rasprava o asocijacijskome modelu uređenja složenih društava, čini se da se mnogi njegovi elementi poklapaju s ovim modelom, kako ga prikazuje profesor dr. Ugo Vaisavljević.⁴⁸

6. ZAKLJUČAK

Složenost nacionalnih odnosa tri naroda u BiH nužno podrazumijeva transformaciju Bosne i Hercegovine u složeni model države. Takva zajednica se u bh. okruženju može ostvariti samo ako kod sva tri naroda postoji legitimno utvrđena volja za življenje u zajednici jednakopravnih naroda i ravnopravnih građana.

Uvjereni smo da temeljno pitanje za moguć državni preustroj BiH u demokratsku državnu zajednicu nije u teritorijalnim modusima državnog uređenja nego u sveopćem prihvaćanju načela pozitivne diskriminacije manjine i na lokalnoj i na državnoj razini, koje je potrebno transparentno inkorporirati u buduća ustavna rješenja. U svakoj od teritorijalnih jedinica složene države pri tom bi se trebalo

---

⁴⁸ Dvije su mogućnosti političkog uređenja BiH. Prva, da se ona može urediti samo kao građanska zajednica jednakopravnih pojedinaca. To je ono što smo dobili iz Francuske revolucije i što je podrazumijevalo, ali samo dijelom, pola stoljeća vladavine titoizma na ovom tlu. To znači da je to model koji kaže da svako mora, kao pojedinac, biti jednak pred zakonom, u javnim institucijama itd. Drugi oblik uređenja polazi od toga da ima nekoliko različitih naroda u BiH i zauzima se za njihovu ravnopravnost. Građanski politički model koji se svodi na princip "jedan građanin, jedan glas" sam po sebi ne može da osigura ovu ravnopravnost. Povlašteno mjesto njegovog funkcioniranja je prilično homogena nacija-država u kojoj ne prijete opasnost diktature većine. Konsocijacijski model može predstavljati alternativu ili barem korektiv ovom prvom modelu. Ostvarene su i moguće su njegove brojne varijante, a sve se svode na to da u jednoj državi ima više kolektivnih aktera koji moraju biti ravnopravni i jednako zastupljeni, a to znači da ni na koji način ne smiju ispasti iz političke igre, recimo izaći iz političkih foruma tako što su preglasani na izborima. Konsocijacijska rješenja teže da održe državne zajednice koje ne ispunjavaju osnovni kriterij nacije-države i pojavljuju se kao duboko podijeljena društva. To po definiciji nije većinski model: ili u jednoj državi imaju dvije većine ili ima manjinâ koje treba držati "većinama". Politički princip brojčanosti tu ne bi smio da naruši ili ošteti politički značaj kolektivnih personalnosti. Naša zemlja vapi za konsocijacijskim modelom, jer u sebi ima dvije rivalske većine, Bošnjake i Srbe, i objektivnu manjinu, Hrvate, koji to nipošto ne bi smjeli biti. Kakav god da je brojčani odnos glavnih aktera, 2-2-1 ili 3-2-1, njegov politički rezultat, iznos participacije i zastupljenosti, bar na najvišim državnim funkcijama, morao bi biti ujednačen - 1-1-1.

Ukratko, konsocijacija kaže da treba više aktera da dijeli državnu vlast da se država ne bi podijelila, jer podjela višenacionalne države završava u monolitnom obliku nacije-države. Zato je odbacuju nacionalisti, jer ona znači ostati zajedno, iako smo malobrojniji, iako nemamo istu ideologiju i nemamo isti kulturni identitet. Odbacuju je danas svi: i nacionalisti i oni koji su za čisto građanstvo, a koje zovem jakobincima. U onom času kad imate tri naroda, tri kulture i tri identiteta i to odbacujete, onda odbacujete, ustvari, pluralizam, što je osnovna tekovina moderne politike, odbacujete mogućnost da sa strancima vijećate i odlučujete, da im pravite ustupke... Onda je to prizivanje ili narodnog ustanka ili državnog terora, na jakobinski način. Treba strana sila, treba centralna vlast, treba vojska ili treba revolucija da bi uveli državu koju mi hoćemo. I jedan i drugi otpor konsocijaciji je formula nasilja, formula cijepanja BiH ili formula diktature većine.

omogućiti ostvarivanje konstitutivnih prava sva tri naroda, bez obzira na njihovu brojnost tj. bez obzira je li koji od konstitutivnih naroda manjina u teritorijalnoj jedinici složene države.

Nemogućnost ostvarivanja ljudskih prava na skoro svim razinama bh. društva izravna je posljedica neuređenog ustavno-pravnog poretka u BiH, na koje ukazuju prethodno istaknuti primjeri aktualni u 2006. godini. Bez obzira na kojem dijelu države, napaćeni građani Bosne i Hercegovine teško preživljavaju vrijeme poraća te se obespravljenošću običnog čovjeka osjeća u svim porama društva i na cijelom teritoriju BiH. Preduvjet afirmaciji ljudskih prava je, prije svega, stvaranje uređene i pravedne državne zajednice koja bi poštivala dostojanstvo svake ljudske osobe, bez obzira na njeno nacionalno ili vjersko opredjeljenje. Za državnu zajednicu tri konstitutivna naroda, odnosno složeno multikulturalno, multinacionalno i multikonfesionalno društvo kao što je to u BiH, prije svega je potrebno suglasje i volja triju konstitutivnih naroda da se u takvoj zajednici živi, sa ili barem pored drugog i drugačijeg. Taj *conditio sine qua non* uređenja pravednog i demokratskog bh. društva još uvijek nije ispunjen, niti se čini izglednim sve dok se na ovim prostorima ne uspostavi kultura dijaloga i uvažavanja prava drugoga na različitost. Ipak, postojeće stanje nam ne daje alibi da dignemo ruke od iznalaženja rješenja prihvatljivog za sva tri bosanskohercegovačka naroda. Iako sve već izgleda poput donkihotovske borbe s vjetrenjačama, držimo da je za ovu višenacionalnu, višekulturnu i viševjersku zemlju moguće naći društveno uređenje koje će pomoći da, umjesto sukobišta, postane susretište različitosti. To, međutim, neće biti moguće bez odlučnoga pozitivnog i demokratskog sudjelovanja međunarodne zajednice. Smatramo da nije ni pošten ni prihvatljiv stav predstavnika međunarodne zajednice prema kojemu ona u Bosni i Hercegovini više ništa i nikome ne želi silom nametati. Naime, ako je bila spremna 1995. u Daytonu nametnuti nepravedno rješenje, kojim je ovoj zemlji onemogućen demokratski razvoj, u ime kakve demokracije ne bi trebala pomoći, pa ako je to potrebno i nametanjem, da se dođe do pravednoga ustroja? Većina građana ove zemlje je uvjerena da je to moralna obveza svih koji su u Daytonu aktivno sudjelovali, prije svih Vlade Sjedinjenih Američkih Država. Svjesni smo da ovo izvješće ne nalikuje mnogim drugim izvješćima koja se bave kvantitativnom i kvalitativnom analizom nedostatka ljudskih prava i mogućim obrascima promjene stanja u društvima diljem svijeta, ali dok god se pozitivno ne riješe temeljna pitanja ustroja države i društva, prema kojima će svi narodi i građani biti jednakopravni i zaštićeni, svaka daljnja analiza postaje gotovo besmislena. Bosna i Hercegovina je i dalje problem sebi, ali i međunarodnoj zajednici koja je preuzela zadatak rješavanja ključnih problema i konsolidiranja stanja u ovoj zemlji, a neki krugovi lobiraju za povlačenje jačega angažmana međunarodnih predstavnika i prepuštanje problema domaćim političarima. Time bi međunarodna zajednica priznala poraz, ostavivši za sobom gomile utrošenoga novca i godine silne energije koje bi mogle ostati bez ploda. Stoga Komisija poziva predstavnike međunarodne zajednice da odlučnije pomognu političkim snagama i mislećim ljudima u Bosni i Hercegovini kako bi, u ime ljudskije i bolje budućnosti naroda i građana ove zajedničke nam domovine, dali svoj efektivni doprinos ostvarenju spomenutoga cilja !